

ЗУБОВ О. С.,
здобувач кафедри адміністративного
та господарського права
(Запорізький національний університет)

УДК 349.2

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У науковій публікації досліджуються особливості судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності. Здійснюється класифікація правопорушень у галузі торгівлі та сфері послуг, у галузі фінансів та підприємницької діяльності. Аналізується статистика розгляду відповідних справ про адміністративні правопорушення судами України. Зазначається, що особливістю розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності є часта необхідність залучення експертів, які володіють спеціальними знаннями в тій чи іншій сфері підприємницької діяльності. Формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства та юридичної практики у сфері суспільних відносин.

Ключові слова: правопорушення, підприємницька діяльність, торгівля, фінанси, судовий розгляд, особливості, експерт, спеціальні знання, удосконалення, статистика.

В научной публикации исследуются особенности судебного рассмотрения дел об административных правонарушениях в сфере предпринимательской деятельности. Осуществляется классификация правонарушений в отрасли торговли и сфере услуг, в отрасли финансов и предпринимательской деятельности. Анализируется статистика рассмотрения соответствующих дел об административных правонарушениях судами Украины. Отмечается, что особенностью рассмотрения дел об административных правонарушениях в сфере предпринимательской деятельности является частая необходимость привлечения экспертов, которые владеют специальными знаниями в той или иной сфере предпринимательской деятельности. Формулируются предложения относительно усовершенствования действующего законодательства и юридической практики в сфере общественных отношений.

Ключевые слова: правонарушения, предпринимательская деятельность, торговля, финансы, судебное рассмотрение, особенности, эксперт, специальные знания, усовершенствование, статистика.

In a scientific publication explores the nature of judicial review of administrative cases in the field of entrepreneurship. Classification of offenses carried out in the field of trade and services, in the field of finance and entrepreneurship. We analyze the statistics examination of corresponding cases on administrative offenses courts of Ukraine. It is noted that feature to consider cases on administrative violations in the field of entrepreneurship is the frequent need to recruit experts who possess expertise in a particular area of business. Formulate proposals for improvement of the current legislation and legal practice in the field of public relations.

Key words: offences, entrepreneurial activity, trade, finance, judicial review, specialities, expert, special knowledge, improvement, statistics.

Вступ. Адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності завдають значну шкоду процесам економічного та соціального розвитку української державності, гальмують динамічний розвиток суспільних відносин. Тому оперативний та якісний судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності є однією з важливих умов формування конкурентоздатної та розвинутої економіки України. Судовий розгляд справ про деякі адміністративні правопорушення займає значну частину робочого часу суддів, відволікаючи від розгляду більш важливих справ. Це стосується і розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені главою 12 КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницької діяльності». Більшість справ, які розглядають суди, становлять справи про адміністративні правопорушення в галузях торгівлі та фінансів, значна частина яких цілком може бути віднесена до юрисдикції органів внутрішніх справ та органів державної податкової служби (наприклад, правопорушення пов'язані із порушенням порядку проведення розрахунків та торгівлею з рук у невстановлених місцях, а також правопорушення у сфері оподаткування). Вищезазначене обумовлює актуальність дослідження особливостей судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності з метою формування пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та юридичної практики у сфері адміністративної відповідальності за вказані правопорушення.

Серед вчених, які досліджували питання адміністративної відповідальності, треба відзначити таких: В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, В.В. Галунька, Г.В. Джагупова, Є.В. Додіна, Р.А. Калюжного, С.В. Ківалова, Л.В. Ковалюк, Т.О. Коломонець, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, В.І. Курила, Є.В. Курінного, В.М. Марчука, Р.С. Мельника, О.І. Миколенка, В.Ф. Опришка, О.І. Остапенка, В.П. Петкова, С.Г. Стеценка, Ю.А. Тихомирова, Н.В. Хорошак, Ю.С. Шемшученка, Х.П. Ярмачі та інших.

Питання розгляду судами справ про адміністративні правопорушення знайшло своє вираження в працях таких науковців, як А.Б. Агапов, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородін, Ю.А. Ведерніков, Є.С. Герасименко, І.П. Голосніченко, С.О. Короед, В.І. Олефір, С.В. Петков, М.С. Студенікіна, О.В. Чекаліна, О.П. Шергін, В.К. Шкарупа та інших, праці яких і стали науковим підґрунтям даного дослідження.

Постановка завдання. Метою наукової статті є всебічне наукове дослідження особливостей судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності, а також формулювання пропозицій щодо їх удосконалення.

Результати дослідження. Предметом наукової статті є особливості судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності.

Судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності є важливим і одним із найбільш поширених видів діяльності суду. Варто підтримати позицію С.О. Короеда, який зазначає, що судовий розгляд справ про адміністративні проступки за своєю правовою природою є адміністративно-деліктною діяльністю судів, яку, як основну стадію провадження в справах про адміністративні правопорушення, можна охарактеризувати як судові адміністративно-деліктне провадження (адміністративно-деліктне судочинство), що є формою реалізації адміністративно-деліктних повноважень судів під час здійснення ними правосуддя в цих справах та формою вирішення адміністративно-конфліктної ситуації, яка виникла внаслідок вчинення адміністративного проступку або ж необґрунтованого складення протоколу про його вчинення щодо невинної особи і розв'язати (вирішити) яку покликаний саме суд, який розглядатиме цю справу [1, с. 13].

З метою визначення особливостей судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності необхідно з'ясувати зміст самого поняття підприємницької діяльності (підприємництва). Так, у відповідності до ст. 42 Господарського кодексу України підприємництво як вид господарської діяльності – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів

та одержання прибутку. Згідно із ст. 49 Господарського кодексу України підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави. За завдані шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність [2].

До юрисдикції суду віднесено достатньо широке коло правопорушень, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності. Так, у відповідності до ст. 221 КУпАП судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницькій діяльності, передбачені ст. 155-1, ч. 1, 3 і 4 ст. 156, ст. ст. 160, 162-162-3, 163-1-163-4; ч. 2 ст. 163-7, ст. ст. 163-12, 164, 164-3, 164-5-164-16, 166-1-166-4; ч. 1, 2, 9, 10 ст. 166-6, ст. ст. 166-8-166-12, 166-14-166-18 КУпАП [3].

З метою більш детального дослідження особливостей судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності всі вищезазначені правопорушення, які відносяться до юрисдикції суду, доцільно поділити на три основні групи: правопорушення в галузі торгівлі та сфері послуг, правопорушення в галузі фінансів, правопорушення в галузі підприємницької діяльності зокрема.

До першої групи варто віднести ст. 155-1 КУпАП «Порушення порядку проведення розрахунків», ст. 156 КУпАП «Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами» (однак ч. 1 ст. 156 КУпАП по суті може бути віднесена і до правопорушень у галузі фінансів, адже передбачає адміністративну відповідальність за «роздрібну або оптову, включаючи імпорт або експорт, торгівлю спиртом етиловим, коньячним або плодовим або роздрібну торгівлю алкогольними напоями чи тютюновими виробами без наявності ліцензії або без марок акцизного збору чи з підробленими марками цього збору»), ст. 160 КУпАП «Торгівля з рук у невстановлених місцях», ст. 164-6 КУпАП «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-7 КУпАП «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-8 КУпАП «Недотримання квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу».

Слід зазначити, що правопорушення в галузі торгівлі та послуг часто можна віднести і до правопорушень у галузі підприємницької діяльності, зокрема, якщо вони вчинені суб'єктом підприємницької діяльності.

До другої групи варто віднести правопорушення, передбачені ст. 162 КУпАП «Порушення правил про валютні операції», ст. 162-1 КУпАП «Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті», ст. 162-2 КУпАП «Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків», ст. 162-3 КУпАП «Порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння», ст. 163-1 КУпАП «Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків», ст. 163-2 КУпАП «Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів)», ст. 163-3 КУпАП «Невиконання законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів», ст. 163-4 КУпАП «Порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи», ст. 163-7 КУпАП «Діяльність на фондовому ринку без ліцензії», ст. 163-12 КУпАП «Порушення умов видачі векселів», ст. 164-5 КУпАП «Зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразка», ст. 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», ст. 164-12 КУпАП «Порушення бюджетного законодавства», ст. 164-14 КУпАП «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти», ст. 164-15 КУпАП «Приховування стійкої фінансової неспроможності», ст. 166-8 КУпАП «Порушення порядку зайняття діяльністю з надання

фінансових послуг», ст. 166–9 КУпАП «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», ст. 166–14 КУпАП «Недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання», ст. 166–15 КУпАП «Незаконні дії щодо приватизаційних паперів».

Слід зазначити, що більшість вище перелічених правопорушень у галузі фінансів також часто є правопорушеннями і в галузі підприємницької діяльності. Зокрема, це податкові правопорушення; правопорушення, пов'язані із операціями з іноземною валютою; такі специфічні правопорушення як порушення порядку зайняття діяльністю з надання фінансових послуг, діяльність на фондовому ринку без ліцензії (які самі по собі фактично є різновидом підприємницької діяльності).

До третьої групи адміністративних правопорушень, які безпосередньо пов'язані із підприємницькою діяльністю, варто віднести наступні: ст. 164 КУпАП «Порушення порядку провадження господарської діяльності», ст. 164–3 КУпАП «Недобросовісна конкуренція», ст. 164–10 КУпАП «Порушення законодавства, що регулює здійснення операцій з металобрухтом», ст. 164–13 КУпАП «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва», ст. 164–16 КУпАП «Зайняття забороненими видами господарської діяльності», ст. 166–1 КУпАП «Зловживання монопольним становищем на ринку», ст. 166–2 КУпАП «Неправомірні угоди між підприємцями», ст. 166–16 КУпАП «Незаконні дії у разі банкрутства», ст. 166–17 КУпАП «Фіктивне банкрутство» (зазначене в ст. 166–16 та 166–18 КУпАП одночасно є правопорушеннями і в галузі фінансів), ст. 166–18 КУпАП «Примушування до антиконкурентних узгоджених дій».

В рамках третьої групи доцільно виділити окрему підгрупу правопорушень, які пов'язані із захистом прав та свобод підприємців. Це, зокрема, ст. 166–3 «Дискримінація підприємців органами влади і управління», ст. 166–4 КУпАП «Порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень», ст. 166–6 КУпАП «Порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця», ст. 166–10 КУпАП «Порушення вимог законодавства з питань видачі документів дозвільного характеру», ст. 166–11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», ст. 166–12 КУпАП «Порушення законодавства про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Безумовно, наведений поділ правопорушень на групи, у залежності від сфери суспільних відносин або галузі, в якій вони вчиняються, є умовним. Якщо суб'єктом будь-якого із вище перелічених правопорушень є підприємець, то цілком доцільно говорити про таке правопорушення, як правопорушення у сфері підприємницької діяльності.

Найбільше суди розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 155–1 КУпАП «Порушення порядку проведення розрахунків» (приблизно 14 700 справ на рік), ст. 156 КУпАП «Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами» (приблизно 7 500 справ на рік), ст. 160 КУпАП «Торгівля з рук у невстановлених місцях» (приблизно 24 100 справ на рік), ст. 162 КУпАП «Порушення правил про валютні операції» (приблизно 1 300 справ на рік), ст. 163–1 КУпАП «Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків» (приблизно 51 700 справ на рік), ст. 163–2 КУпАП «Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів)» (приблизно 51 900 справ на рік), ст. 163–4 КУпАП «Порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи» (приблизно 18 500 справ на рік), ст. 164 КУпАП «Порушення порядку провадження господарської діяльності» (приблизно 15 200 справ на рік), ст. 164–5 КУпАП ст. 164–5 КУпАП «Зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких не-

має марок акцизного збору встановленого зразка» (приблизно 1 000 справ на рік), ст. 164–9 КУпАП «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» (приблизно 1 300 справ на рік), ст. 164–10 КУпАП «Порушення законодавства, що регулює здійснення операцій з металобрухтом» (приблизно 3 200 справ на рік), ст. 164–12 КУпАП «Порушення бюджетного законодавства» (приблизно 1 300 справ на рік), ст. 164–14 КУпАП «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти» (приблизно 1 500 справ на рік).

Набагато менше судами розглядається справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 162–1 КУпАП «Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті» (приблизно 400 справ на рік); ст. 163–3 КУпАП «Невиконання законних вимог посадових осіб органів державної податкової служби» (приблизно 600 справ на рік); ст. 164–16 КУпАП «Заняття забороненими видами господарської діяльності» (приблизно 200 справ на рік); ст. 166–6 КУпАП «Порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця» (приблизно 60 справ на рік); ст. 166–9 КУпАП «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (приблизно 100 справ на рік).

Кількість справ, які розглядають суди, про інші адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницькій діяльності є порівняно незначною.

Таким чином, основний масив справ про адміністративні правопорушення, які віднесено до юрисдикції суду, у зазначеній сфері суспільних відносин становлять справи в галузі торгівлі (пов'язані із порушенням порядку проведення розрахунків та торгівлею з рук у невідновлених місцях) та галузі фінансів (більшою частиною це правопорушення у сфері оподаткування).

Особливістю розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності є часта необхідність залучення експертів, які володіють спеціальними знаннями в тій чи іншій сфері підприємницької діяльності. Адже свідчення самого порушника-підприємця та його найманих працівників можуть бути оцінені як упереджені, тобто як свідчення зацікавлених осіб. А відсутність свідків або проблема їх явки до суду не дозволяє об'єктивно вирішити справу за відсутності інших доказів. Не менш важливим є використання результатів фото– та відеофіксації адміністративних правопорушень у сфері підприємницької діяльності (наприклад, відео– або фотофактів заняття забороненими видами господарської діяльності або систематичного провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії (дозволу) на провадження певного виду господарської діяльності). Фото або відео може додаватися до протоколів про вилучення речей і документів, зокрема продукції, товарів, які виготовлялися або реалізовувалися за відсутністю державної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності або без одержання відповідного дозволу чи ліцензії.

До особливостей судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності доцільно віднести і необхідність долучення до справи в якості доказів статутних та бухгалтерських документів, доручень, договорів (контрактів), які укладаються суб'єктом підприємницької діяльності.

Крім того, особливістю судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності є те, що значна частина статей КУпАП, які передбачають відповідальність за вчинення правопорушень у вказаній сфері суспільних відносин, відсилає нас до інших нормативно-правових актів, що обумовлює необхідність звернення суддів до цілого ряду законів та підзаконних актів, які регулюють окремі питання організації та здійснення підприємницької діяльності. Зокрема, судді, під час розгляду відповідних справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності, повинні враховувати положення законів України: «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [4], «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [6],

«Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [7], «Про здійснення державних закупівель» [5], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [8], «Про захист економічної конкуренції» [9], «Про металобрухт» [10] тощо.

Проведений аналіз статистики розгляду судами України справ про адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, сфері послуг, галузі фінансів та підприємницької діяльності дозволяє зробити висновок про те, що правопорушення, передбачене ст. 155–1 КУпАП «Порушення порядку проведення розрахунків», має опосередковане відношення до підприємницької діяльності, проте створює додаткове навантаження на судові органи. Крім того, санкція зазначеної статті КУпАП передбачає можливість накладення лише штрафу. Таким чином, склад правопорушення, передбаченого ст. 155–1 доцільно віднести до юрисдикції органів внутрішніх справ або органів державної податкової служби.

Це стосується і ст. 160 КУпАП «Торгівля з рук у невстановлених місцях». Щорічно суди України розглядають близько 25 000 справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 160 КУпАП щорічно, з яких близько 3 000 справ закривається у зв'язку із звільненням особи від адміністративної відповідальності за малозначністю з оголошенням усного зауваження. Санкція зазначеної статті КУпАП передбачає можливість накладення на порушника адміністративного стягнення не тільки у вигляді штрафу, але і додатково у вигляді конфіскації предметів торгівлі (що і обумовлює віднесення складу даного правопорушення до юрисдикції суду).

Враховуючи перевантаження судів розглядом справ про адміністративні правопорушення взагалі та значну частину справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 160 КУпАП, які закриваються у зв'язку із звільненням особи від адміністративної відповідальності за малозначністю, доцільно віднести склад даного правопорушення до юрисдикції органів внутрішніх справ або органів державної податкової служби. Для цього доцільно вилучити із санкції зазначеної статті додаткове адміністративне стягнення у вигляді конфіскації предмета торгівлі. У той же час, маючи за мету забезпечення ефективності адміністративної відповідальності, доцільно доповнити ст. 160 КУпАП третьою частиною, яка буде передбачати відповідальність за повторне протягом року вичленення правопорушення, передбаченого ч. 1 або 2 ст. 160 КУпАП. І тільки в санкції ч. 3 (проектованої) доцільно передбачити окрім штрафу додаткове адміністративне стягнення у вигляді конфіскації предмета торгівлі. Відповідно, тільки ч. 3 ст. 160 КУпАП буде відноситися до юрисдикції суду.

Також доцільним є віднесення до юрисдикції суду адміністративних правопорушень у сфері оподаткування, передбачених ст. 163–1 «Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків», ст. 163–2 «Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів)» та ст. 163–4 «Порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи», тільки в тих випадках, коли особа (порушник) не згодна із фактом притягнення її до адміністративної відповідальності або з розміром накладеного на неї штрафу. Для цього необхідно внести відповідні зміни до ст. 221 КУпАП.

Практична реалізація зазначених пропозицій зменшить навантаження на суддів та надасть їм можливість більше уваги приділяти розгляду справ про адміністративні правопорушення, які безпосередньо пов'язані із підприємницькою діяльністю.

Крім того, враховуючи проведений аналіз особливостей судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності, пропонується рекомендувати суддям у необхідних випадках вимагати від співробітників правоохоронних органів, які безпосередньо виявили правопорушення та склали протокол про нього, додавати до протоколу про адміністративне правопорушення фото або відеопідтвердження факту вчинення відповідного правопорушення (наприклад, відеопідтвердження факту вчинення правопорушення, передбаченого ст. 164 КУпАП «Порушення порядку провадження господарської діяльності», на якому буде зафіксовано факти систематичного здійснення певної

господарської діяльності без державної реєстрації або без ліцензії (дозволу) на здійснення певного виду господарської діяльності; відеопідтвердження факту вчинення правопорушення, передбаченого ст. 164–16 КУпАП «Зайняття забороненими видами господарської діяльності» тощо).

Висновки. Перспективність подальшого дослідження даної теми обумовлена динамічними змінами, які відбуваються в економіці України, та необхідністю удосконалення правових засад та юридичної практики судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Короєд С.О. Судовий розгляд справ про адміністративні проступки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.О. Короєд. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – 20 с.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436–IV (станом на 24 липня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073–X (станом на 11 липня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
5. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 10 квітня 2014 року № 1197–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>.
6. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2806–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.
7. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. № 1775–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>.
9. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
10. Про металобрухт : Закон України від 5 травня 1999 р. № 619–XIV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 25, ст.212) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/619-14>.

